

NİHAN KAYA

İYİ TOPLUM YOKTUR

GÜNLÜK HAYATTA TOPLUMUN
BİREYİ İSTİSMAR BİÇİMLERİ

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	13
------------	----

I. BÖLÜM

İYİ TÖREN YOKTUR

Cinsellik, Toplumların Temel Yapı Taşdır	15
Sünnet Töreni, Cinsel Kimliği Pekiştirmek ve Yüceltmek	
Amacını Taşır.....	16
Törenler, Toplumun Bireye Dayatmak İstedığı Anlayışları	
Biçimselleştirirler.....	22
Evlilik, Cinsel Sadakatin İlanından Başka Bir Şey Değildir.....	23
Bedenimizle Arzuladığımız Biçimler, Ruhumuzla Arzuladığımız	
Şeylerin Fizikî Aksidir	28
Nikah, Çift ve Toplum Arasında Bir Hadisedir	31
Gelinlik, Beyazlığı Değil, <i>Son Beyazlığı</i> Temsil Eder.....	34
İngilizlerin En Pahalı Eğlencesi: Kraliyet Ailesi.....	37
Kına Geceleri Bekaret Bozma Törenlerinin Devamı mı?	40
Camille Paglia ve Cinsel Eşitsizlik.....	42
<i>Damızlık Kızın Öyküsü</i> Günümüz Gerçekliğini Anlatıyor.....	47
<i>Kuzu</i> (Kutluğ Ataman) ve Çocuğu “Başkaları”na Kurban Etmek.....	51
Müstehcen “Nezaket” ve Başka Kurban Biçimleri.....	55
Dinî ve Millî Bayramlar.....	57
Annelik, Kadın Cinselliğinin En Açık İfadesidir.....	59
Nazik Bir Kadın Kadar Kolay Kurban Yoktur.....	65
<i>Cinderella</i>	68

<i>Çirkin Ördek Yavrusu</i> ve Annenin Öz Çocuğunu Reddi	71
Masallardaki Üvey Anne, Öz Annenin Diğer Yüzüdür	74
Tören, Her Zaman Kurban İçerir	75
Shirley Jackson'ın "Piyango" Öyküsü Distopya Mı?	78
Antik Çağlarda Günah Keçisi	82
<i>Güzel ve Çirkin</i> : Genç Kızın Cinsellik Korkusu	83
Tanrı'nın Dış'tan İç'e Taşınması.....	84
Ronald Britton ve "Öteki Oda" Kavramı.....	88
Tanrı'nın İnsan Eliyle Ölümü.....	90
<i>Fahişeliğin Tarihi</i> (Jess Wells) ve Günah Keçisi Olarak Fahişeler	92

II. BÖLÜM

BAŞKALARI İÇİN YAŞAMAK

Türk Kızları, Saray Hizmetçisi Olmak Üzere Yetiştirilir.....	98
Sofraya Tapınak Muamelesi Yapıyoruz ve Kurban Edilen, Kadın... 113	
"Aile, Kız Çocuğunun Ruhunu Yok Etmek İçin Kurulmuştur"	122
Hayat, Yaratılan Bir Şeydir.....	123
Kendinizi Yaratmadan Evliliğinizi Yaratamazsınız	130
Çocuk Hakları ve Yükümlülükleri	132
Acıya Dayanmakla Övünenler, En Fazla Acı Çekenlerdir.....	135
Kendisini Kazana Atan Gagavuz Kızın Masalı	139
Ebeveynin Duygusal Anlamda Ölümü	142
Sütyenin Tarihçesi	149
Çocukları Konuşmak, Onları Nesneleştiriyor	153
Ölmemiş Çocuklardan Bir Dünya	160
Son Söz	163

İsmail'i kurtarmaya

Çünkü onu kurtarmaya inanmadığımız sürece içte ve dışta kurtuluşa eremeyeceğiz.

Cezalandırıcı kùltùrlerde annelerin, çocuklarını sevmek ile egemen sınıf tarafından kabullenilmek arasında bölünmesi seyrek değildir. Bu simgesel bir çocuk da olabilir, yaratıcı ya da biyolojik bir çocuk da. **Kadınlar, onaylanmayan çocuklarını korumaya çalıştıkları için psişik ve tinsel olarak ölmüşlerdir.** Bu çocuk yine onların sanatları olabilir, sevgilileri olabilir, politikalar, yavruları ya da ruhsal hayatları olabilir. Kadınlar uç durumlarda köyün yasaklarına karşı çıktıkları ve onaylanmayan çocuğu korudukları için asılmış, yakılmış ve öldürölmüşlerdir.
—Clarissa Pinkola Estés, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*

Yaratıcı Anne her zaman Ölüm Anne'dir de.
—Clarissa Pinkola Estés, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*

Bu tür şeyler ya Tanrı ya da Tanrının biçimleridir.
—Gilbert Murray

SUNUŞ

Bu kitap, Mayıs 2018'de *İyi Aile Yoktur*'un ikinci bölümü olarak yazıldı ve benim için hâlâ öyle. Bu bölüm olmadan *İyi Aile Yoktur*'un eksik kalacağını, *İyi Aile Yoktur*'da öne sürdüğüm fikirlerin ancak işin toplumsal veçesinden örneklerle tamamlanabileceğini düşünüyorum. Ne de olsa ailenin görevi, çocuğu topluma uygun hâle getirmek. Günlük hayatta her gün karşılaştığımız için artık çok kanıksadığımız biçimlerin, toplumun bireyi nasıl istismar ettiğini biraz olsun görebilsek, ailenin bu istismarda farkında olmadan nasıl bir vasıta rolü oynadığını da daha iyi anlayabiliriz.

İyi Aile Yoktur'un tepki çekeceğini yazarken de biliyordum. Fakat yayımını takip eden bu birkaç ay içerisinde, okudukları karşısında öfkeye kapılmak yerine durup düşünen, aile tabusu etrafında farkında olmadan ördüğümüz kalıpları sorgulayan, kendisiyle yüzleşmeye cesaret eden binlerce okura ulaştı. *İyi Toplum Yoktur* da, *İyi Aile Yoktur* gibi, günlük kültürümüz içinde birçok şeyin aslında bize anlatılandan çok farklı amaçlara dayandığını biraz olsun gösterebilmeyi ümit ediyor. Bu kitap ayrıca, son on beş yıl içinde toplum hayatına dair yazdığım yazıların bütünlüklü bir derlemesi.

Bize dayatılan şeylerin bize dayatıldığının dahi farkında değiliz. Kendi isteklerimiz, kendi düşüncelerimiz, kendi tercihlerimiz sandığımız birçok şey gerçekte bize ait değil. Bunun bir neticesi olarak yaşadığımız ruhsal sıkıntıları da bu yüzden çözümleyemiyoruz.

İyi Aile Yoktur'a gösterilen yoğun ilgi için okura çok teşekkür ediyor, *İyi Aile Yoktur*'un devam kitabı olan *İyi Toplum Yoktur*'un ailemizle ve toplumla yüzleşebilmemiz adına yeni

bir adım olmasını diliyorum. Ailemizle ve toplumla yüzleşemediğimiz sürece kendimizle de yüzleşemeyeceğiz.

İyi Toplum Yoktur'un, onu okuyan herkese iyi gelmesini temenni ederim.

Okuyacağınız her satır için minnetle,

Nihan Kaya
24 Ocak 2019

I. BÖLÜM: İYİ TÖREN YOKTUR

Cinsellik, Toplumların Temel Yapı Taşıdır

Seksolog psikanalist Ghislaine Paris'in *Cinselliğin Önemi* kitabında vurguladığı gibi, "Cinsellik, toplumların temel yapı taşıdır."¹ "Tüm uygarlıklarda, doğal olarak var olan cinsiyetler arasındaki farklılığın altı çizilmiş, vurgulanmış ve toplumu yapılandırmak için bu farklılığa dayanılarak toplumu oluşturan her bir bireyin cinsel kimliği güçlendirilmiştir."²

Ailede, okulda, toplumda, gizli biçimlerde yapılan, kız çocuğa kız çocuk olduğunu, erkek çocuğa erkek çocuk olduğunu öğretmektir. Toplum bunu yaparken, zihnindeki cinsiyetçi şablonları kullanır. Kız ve erkek çocuk aynı şeyi yaptıkları hâlde kız çocuğa çok daha fazla kızılması, bu öğretme biçimine bir örnek. "Bir de kız olacaksınız!"; yetişkinlerin, kız çocuklarına kızarken söylediğini hâlâ işittiğim bir söz. Ortaokul öğrencisi olduğum yıllarda, okul servisinde iki kadın öğretmen konuşurken birinin diğerine "Kızlara çok daha fazla kızıyorum. Çünkü kızlar daha olgun." dediğini, diğerinin de "Tabii ki!" diye ona destek çıktığını işitmiştim.

Öğrencinin nasıl bir davranışından söz ediyor olabileceklerini bilmiyorum; nitekim bu önemli de değil. Romanım *Gizli Özne*'de Bihter'in gerçek olaylara dayandığını söylediğim okul hayatını anlatırken, öğretmenin Bihter'e "Bu sınıfta senin gibi davranan bir tane daha kız var mı?!" diye kızdığını, Bihter kızılacak bir şey yapmadığı hâlde ceza olarak davranış

¹ *Cinselliğin Önemi: Arzuya Kavuşmak*, 2013, Ghislaine Paris, Fransızca'dan çeviren: Zeynep Hürmüz, Ayrıntı Yayınları, 2016, s. 39

² A.g.e., s. 47

notlarının kırık verildiğini, aynı sınıftaki erkek çocukların davranışlarına ise bu davranışlar ne kadar taşkın olursa olsun göz yumulduğunu yazmıştım.

Bir ailede erkek çocuğun kız çocuğa karışmasına, baskı uygulamasına, daha agresif, daha tembel, daha düzensiz olmasına göz yumulması, yine, erkek çocuğa erkek, kız çocuğa kız olduğunu ailenin kendi cinsiyetçi değer yargılarıyla öğretmesidir. Bir kızı ve ondan beş yaş küçük oğlu olan bir annenin, “Kızıma göz kulak olma konusunda içim çok rahat. Oğlum arkadan büyüyor; gör bak, ona göz açtırmayacak hiç!” dediğini işitmiştim. Bunu bana çocukların halası, bu anne sanki çok güzel bir şey söylemiş gibi gülerek anlatmış, belli ki yegeninin “yanlış bir iş” yapma ihtimalinin anne tarafından da idrak edilmesini ve küçük erkek kardeşi buna çözüm olarak kullanacağı haberini mutlulukla karşılamıştı.

Sünnet Töreni, Cinsel Kimliği Pekiştirmek ve Yüceltmek Amacını Taşır

Sünnetin ülkemizde törenselleştirilmesinin tek nedeni, erkek çocuktaki cinsel kimliği pekiştirmek ve yüceltmektir. Bu pekiştirme ve yüceltme, erkek çocuk üzerinden toplum bireylelerinin de karşılıklı olarak tecrübe ettiği bir şey olarak yaşanır.

Alice Miller, *Hayat Yolları (Wege des Lebens: Sieben Geschichten, 1998)* kitabında, terapilerde eski duygularını keşfeden erkeklerin, annelerinin sünnete rıza göstermek suretiyle kendilerine ihanet etmiş olduğu izlenimine kapıldığının ortaya çıktığını söylüyor. “Bu âdete karşı mücadeleyi, sünnetlerde asistanlık yapmayı reddeden bazı hemşireler başlatmış.”³ Alice Miller’ın aktardığı bir başka olay ise şöyle: “Bir anne, oğlunun doğumdan sonra hiç ağlamamış olduğunu, gayet güvenli ve hoşnut şekilde meme emdiğini, sünnet edilmek amacıyla yanından alınıp tekrar geri getirildikten

³ A.g.e., Metis Yayınları, 2017, Almandan çeviren: Haluk Barışcan, s. 31

sonra ise her şeyin değiştiğini anlatıyor. Bebek sık sık bağıra çağıra ağlamaya başlamış, emmeyi reddetmiş ve aralarındaki ilişki bir daha düzelmemiş.”⁴ Ayrıca, sünnet edilen bebeklerin strese bağlı hormonlarının, uyku düzenlerinin değiştiğini, daha çok ağladıklarını ve daha huzursuz olmaya başladıklarını biliyoruz.

Sünnet, dinî bir uygulama değildir. İslamiyet’te de sünnetin Muhammed’in sünnetli doğduğu tevatüründen çıkararak, zamanla yerleştiği söylenir. Muhammed’in ölümünden 250 yıl sonrasına kadar böyle bir pratiğin olmadığı, artık çok sayıda ilahiyatçının da kabulü. Sünnetin ne kadar anti-İslamî bir gelenek olduğunu herkese anlatmaya çalışan İslamî gruplar biliyorum. Bu gruplar, Allah’ın erkeği zaten olması gerektiği gibi yarattığını savunuyorlar. Aralarında sünnetin “şirk” olduğunu iddia edenler dahi var.

Sünneti tarih, din, etik ve çocuk hakları açısından sorgulayan bir araştırma kitabı yazan Kaan Göktepe, gazeteci Damla Çeliktaban’a verdiği röportajda sünnetin tarihçesinin Afrika dinlerine uzandığını, Yahudilerdeki geleneğin ise köle ve mahkûm olarak sürülmelerinden kaynaklandığını söylüyor:

Ana tanrıçaya kendini adayan erkek rahipler, kendi kendilerini hadım ederek penislerini kurban sunarlardı. Sünnet bu ritüelin modern hâlidir. Mısır’da köleler ve mahkûmlar, bir aşağılama yöntemi olarak sünnet edilirdi. Musa’nın Mısır’dan çıkardığı insanlar köleler ve mahkûmlar olduğu için, hepsi sünnetliydi. Bunu toplumsal bir işaret olarak gördüler ve devam ettirdiler. Bu şekilde de Tevrat’a girdi. Hıristiyanlık’ta yer almadı. İslam’da ise kesinlikle yok.

...

Sünnetin tıbbi açıdan gerekli olduğu yalandır. Sünnet derisi insan vücudunun işlev gören, sağlıklı, yaşayan bir

---

⁴ A.g.e.

kısımdır. Görevi penisi korumaktır. Bu kısmı yok ettiğiniz zaman geriye hissiz ve savunmasız bir organ kalır. Hijyen açısından gerekli olduğu yalandır, çünkü sünnet derisi kendi ürettiği mukozamsı bir sıvıyla penisi korur. ... Hastalıkları önlediği iddiası yalandır. AİDS ile sünnet arasında bağ kurmaya çalışılsa da AİDS kanla ya da vücut sıvılarıyla bulaşır, önlemenin yolu bilinçlenmekten ve korunmaktan geçer. “Sünnet olanlar ileride penis kanseri vb. hastalıklara yakalanmaz” denilir; bu da yalandır. Kanslerle sünnet derisi arasında bir bağ yoktur.⁵

Ne sağlıklı ne de dinle ilgili bir geleneğin nasıl olup da temel bir dinî pratikmiş gibi toplum düşüncesine ve hayatına bu kadar sağlam şekilde yerleşebilmiş olduğu, kuşkusuz bu kitabın konusuyla son derece ilişkili. Fakat bu bölümde amacım uygulamaların ne kadar yanlış olduğunu değil, genel olarak törenlerin ne işlev gördüğünü açıklamak, sünnet sağlık için *iyi ve gerekli bir şey olsaydı dahi* onu bu şekilde *törenselleştirmenin* erkekliği yüceltmek dışında bir nedeni olamayacağını göstermek. Bunu gösterebilmek için de anne-babanın çocuğun bedeninde ona sormadan böyle geri dönüşü mümkün olmayan bir değişiklik yapma hakkının olmadığı gerçeğini bir kenara bırakarak ve sünnetin törenden bağımsız travmasını

⁵ Damla Çeliktaban'ın Kaan Göktaş'la 1 Ağustos 2013 tarihli Habertürk söyleşisinin tamamı için kaynak: <https://www.haberturk.com/yazarlar/damla-celiktaban-2250/865520-sunnet-gereklilik-mi-gelenek-mi>, 30 Ocak 2019'da ulaşıldığı şekliyle. Kaan Göktaş'ın 23 Haziran 2013 tarihli Akşam gazetesinde Sibel Ateş Yengin'e verdiği röportajda konuyla ilgili daha çok bilgi var: <https://www.aksam.com.tr/pazar/sunnet-dini-bir-emir-degil-midir/haber-218458>, 30 Ocak 2019'da ulaşıldığı şekliyle. Törenlerdeki kalıplaşmış ifadelerden çok rahatsız biri olarak, –var olan durumu eleştirme amaçlı yazıldığını bilsem de– böyle bir ifadeyi başlık hâlinde taşıyan kitaba ise değinemeyeceğim. Nitekim “sünnet” sözcüğünün kendisi dahil *İyi Toplum Yoktur*'da geçmesi gereken birçok ifade de yazarken beni hayli zorladı. Günlük hayatımızın bir parçası hâline gelmiş çok şeyin, distopyalardakilerden çok daha aşırı, müstehcen ve aşağılayıcı olduğu kanısındayım.

göz ardı ederek konuşmak zorundayım; ve bunun için şimdiden okurdan özür diliyorum.⁶

Sünnet, “prepus” adı verilen üst derinin kesip atılmasına dair basit, cerrahi bir müdahaledir. Bu hâliyle aslında sosyolojiyi değil, tıbbi ilgilendirir. Sünneti biz de tıbbi bir işlem olarak görseydik, onu dünyanın geri kalanının yaptığı gibi hastanelerde yapardık. Kısa bir süre öncesine kadar, sünnet erkek çocuklarına Müslüman ülkelerden sonra İsrail’de, Amerika’da, Filipinler’de, Güney Kore’de, Etiyopya’da yaygın olarak uygulanmaktaydı. Buna rağmen bu ülkelerin hemen hiçbiri ona Türkiye’deki gibi anlamlar yüklemiyordu.

Suudi Arabistan’da erkek bebekler çoğunlukla yeni doğduklarında, veya bebekken sünnet edilirler. İşlem hastanede uygulandığı gibi, “mahrem” muamelesi görür. Hakkında konuşulmaz. Değil bir başkasının, aileden bir yakının bile çocuğun sünnet olup olmadığını sorması tuhaf kabul edilir. Yani çocuğun sünneti Ortadoğu gibi altruist toplumlarda bile çocuk ile anne babası dışında kimseyi ilgilendirmez. Dünyada sünnet uygulayan ülkelerin çoğunda da durum farklı değildir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1999-2002 yılları arasında sürdürülen ulusal bir araştırmaya göre toplam erkek nüfusun 79%’u sünnetliydi. Sağlık Araştırması ve Kalitesi Kurumu’nun (Agency for Healthcare Research and Quality) istatistiği de 2005 yılında doğan erkek bebeklerin 56%’sının doğdukları hastaneden çıkmadan önce sünnet edildiğini söylüyordu.⁷

⁶ Sünnetle ilgili bu bölümleri on beş yıl kadar önce yazıp yayımladığımda, sünnetin iyi ve gerekli olduğuna dair o yerleşik inancı henüz sorgulamaya başlamamıştım. Metni elden geçirmiş olsam da söylediklerimin o dönemden izler taşıması ihtimali var. Her tür törenin kötücül olduğu düşüncem ise çocukluğumdan beri çok net. Törenlerin ne anlama geldiği bu bölümün sonunda netleştiğinde, umuyorum ki sünnet töreninin nasıl bu kadar yaygın kabul gördüğü de kendiliğinden daha açık hâle gelecek ve sünnet töreni kendi özeli içinde daha iyi anlaşılacak.

⁷ Bu kısımları yazı olarak yayımladığım dönemlerde tıp otoriteleri genelince, doğdukları günlerde sünnet edilen bebeklerin acı hissetmediği, yeni-doğanlarda sinirlerin henüz vücudun her noktasında aktif

Ülkemizde sünnetlerin çocuk büyüdükten sonra yapıldığını öğrenen yabancılar genellikle çok şaşırırlar. Amerikalı bir arkadaşım “Madem önünde sonunda sünnet edeceksiniz, neden çocuğun büyümesini bekliyorsunuz? Bu çok insafsızca.” demişti. Verilen tepkiler aşağı yukarı böyle.

Biz, çocuklar sünnetin ne olduğunu anlayacak yaşa gelene kadar bekleriz, çünkü bizde sünnet olayını “erkek olma” biçimine sokarak çocuğa kavratma düşüncesi esastır. Bizim için sünnet basit bir tıbbi işlem değildir. Bu işleme erkeklikle ilgili anlamlar yüklenmekte, çocuğun, daha doğrusu çocuğun ailesinin bütün yakınları dahil edilmektedir. Bunun çocuğun özel hayatına müdahale demek olduğu aklımıza bile gelmez. Bize göre çocuğun bedeni ona ait değildir; çocuğun bedeniyle ilgili bir işlemi herkesin ortasında yapmak, herkesle birlikte kutlamak olağan kabul edilir. Çocuğu yüceltir görünürken, bir yandan benlik saygısını ne kadar yaralayıcı, çocuğu ne kadar nesneleştirici ve bunu da normalize eden bir hareket...

Peki, bu basit işlemde gürültüyle kutlanılan şey nedir? Eğer kutlamanın dini bir vecibe yerine getirildiği için yapıldığı söylenecekse, –sünnetin gerekliliğine inanan Müslümanlar için dahi– sünnetle ilgili bir *törenin* İslam çıkışlı olmadığını akılda tutmak gerek. Arabistan’da sünnet her zaman sessiz sedasız yapılmaktaydı. Sünnete “erkek olmak” gibi anlamlar yükleyen, bu “erkek olma” aşamasını önce yüceltip sonra çocuğa bu yücelik içinden aşılamaı hedefleyen bizleriz.

Kutlama, aslında sadece işlem penisle ilgili olduğu için yapılmaktadır. Kenya gibi sünneti törenle kutlayan toplumlar, sünneti değil penisi kutsal gören, bu yüzden onunla ilgili bütün işlemleri abartan toplumlardır.⁸

---

olmadığı kabulü yaygındı; ancak yapılan bazı yeni araştırmalar bebeklerin de acıyı yetişkinler kadar hissettiğini, hatta yetişkinlerden daha yoğun hissettiğini savunuyor. Bebeğin doğar doğmaz sünnet edilmesi pratiği sünnetin ne kadar erken gerçekleşirse o kadar kolay ve acısız olacağı düşüncesine de dayanmaktadır. Ülkemizde, yine, amacın çocuğun iyiliği, sağlığı, mutluluğu olmadığını görüyoruz.

⁸ Afrika’da penisi yücelten geleneksel törenler yaygındı. Mesela erkek-

Eğer kız çocuklarını sünnet eden bir kültürümüz olsaydı, hiç şüphe yok ki kız çocuk sünnetleri sessiz sedasız, hatta utanılarak yapılacaktı.

Halide Edip Adıvar'ın çok sevdiğim *Sinekli Bakka*⁹ romanında tuhaf bir sahne vardır. İtalyan piyanist Peregrini, romanın kahramanı Rabia'yla evlenmeye karar verir ve Müslüman olur. Rabia'nın babası yaşında olan Peregrini'nin Müslüman oluşunun hemen ardından, aynı çocuklara yapıldığı gibi bir sünnet töreniyle, çocukların giydiklerine benzer bir kıyafet giyerek ve herkesin davet edildiği, kalabalığa etli pilav dağıtılan bir törenle sünnet olması ilginçtir. Romandaki birçok ayrıntı gibi bu bölümü de gerçek dışı bulmakla birlikte, Halide Edip'in sünnet törenlerinin işlev ve anlamı üzerine çok düşümediğini, sünnet konusunda toplumun şekilci yaklaşımından çok da derine inemediğini sanıyorum.

Toplumdaki şekilciliğin, aşılacak istenen bir zihniyetin sonucu olduğunu ve salt sonuç olarak muamele görmesi gerektiğini unutmamalı. Türk toplumunun sünnet törenini ne bebekler ne yetişkin erkekler için değil de, ne olduğunu kavrayacak yaşta çocuklar için düzenlemesi teamülü, bize Türk toplumunun zihni açısından çok şey söylüyor. Yetişkin bir erkeğin böyle bir törene ihtiyacı yoktur, zira o erkini ve rüşdünü zaten ispat etmiştir. Padişah kıyafeti giydirilen bir yetişkin erkeğin sünnet törenini komik ve küçük düşürücü bulmamızın nedeni, nitekim onun halihazırda çoktan bu ispatın üzerinde olmasından kaynaklanıyor. Bu sahnenin bize hissettirdikleri, törenlerin işlevi kadar, çocuğu yetişkin karşısında nasıl konumlandırıldığımızı da resmediyor aslında.

---

siyon problemi yaşayan erkekler dev bir penis heykeline oturtulur ve çevresini saranlar erkeğe o bu heykelin üzerindeyken dua ederdi. (Afrika'da kırsal kesimlerde bu seremonilerin hâlâ yapıldığı söyleniyor.) Bahsettiğim tören bize komik ve İslam'la ilgisiz görünebilir; ama çoğumuza normal görünen sünnet töreni bundan çok mu farklı?

⁹ İngilizce yazılarak ilk kez 1935'te *The Clown and His Daughter* adıyla İngiltere'de yayımlanan roman, yayımlanmasının hemen ardından yazarı tarafından Türkçeye çevrilerek 1936'da Türk okuruyla buluşur.

Sünnet törenleri, diğer bütün törenler gibi, içkin olarak, “alt” ve “üst” arasındaki ilişkinin orada bulunan veya hadiseden bir şekilde haberdar olan herkes tarafından içselleştirilmesi esasına dayanıyor. Sünnet, nikah, düğün ve kına törenleri, erkek çocuğu, gelini, damadı, toplum karşısında bir “alt” olarak bize duyururlar; amaçları, toplumun gücünü ve birey olarak toplum karşısındaki acziyetimizi duygusal ve zihinsel anlamda pekiştirmemizdir. “Sünnet çocuğu” diyerek ifade olarak dahi nesneleştirdiğimiz çocuk, sünnet töreni vasıtasıyla bedeninin kendisine değil, aile ve topluma ait olduğunu, aile ve toplumun bu beden üzerinde dilediğini yapma hakkı ve tasarrufunu elinde bulundurduğunu hisseder. Sünnet töreninin çocuğa “Dilersek seni de kesebiliriz.” demek olduğunu, çocuğu kesemediğimiz için bunu böyle minimal bir temsil üzerinden yaptığımızı düşünenlerin sayısı hiç de az değil. Bu “minimal temsil”in cinsiyet ve cinsellikle ilişkisi ise kuşku götürmez.

Törenler, Toplumun Bireye Dayatmak İsteddiği Anlayışları Biçimselleştirirler

Törenler, toplumun bireylere dayatmak istediği anlayışları biçimselleştirirler. Erkekliğe önem veren ailelerin sünnet törenlerini de önemli gördüğünü, bu ikisi arasındaki kaçınılmaz ilişkiyi kolayca gözlemleyebilirsiniz. Sadece sünnet değil, nikah, düğün gibi her tür tören ataerkil reflekslere dayanır ve ailedeki ataerkillik ne kadar güçlüyse bu törenlere verilen önem de o oranda artar.

Çocukluk atölyesi katılımcılarından Gaye Elmas Ünver, bir muayene sırasında doktorun o sırada üç aylık olan oğulları için acil olarak sünnet önerdiğini söylemişti. Doktorun teşvikiyle, işlem hemen yapılmış. O gün ziyarete gelen kayınvalidesi, içeri girerken çocuğun neden ağladığını sorduğunda Gaye Hanım “Bugün sünnet oldu.” diye cevap vermiş. Bu cevabı duyan babaanne, tek kelime etmeden paltosunu alarak evden çıkmış.

Gaye Hanım, diğer aile büyüklerinden de buna benzer tepkiler aldıklarını, çocuğun onlara haber verilmeden ve düğün olmadan sünnet ettirilmesine çok öfkelenediklerini söylüyor.

Ailelerin böyle tepkiler vermesi, bu törenlerde amacın çocuğun iyiliği, sağlığı olmadığına açık bir ispatı. Doktorun acil bir ameliyatın gerekli olduğunu söylediğini bilmelerine rağmen, çocuğun küçük olmasını gerekçe olarak göstermek, anne-babanın onlara haber vermeden ve kendilerinin de bir parçası olacağı bir düğün düzenlemeden böyle bir şey yapmaya hakkının olmadığı düşünmek, sünnet töreninin aslında sünnetle değil, erkeklik kavramıyla ilgili olduğunu, toplumun, bu erkeklik bilincini üst'ün alt'ına dayatması gereken bir biçim olarak algıladığını gösteriyor. Birazdan anlatacağım gibi, nikahın nikah töreni yahut düğünle törenselleştirilmesinde aile baskısı da bundan farklı amaçlar gütmüyor. Ne de olsa “Cinsellik, toplumların temel yapı taşıdır.” ve kadına kadın, erkeğe erkek olduğunu öğretmek ve cinsiyet şablonlarını pekiştirmek için yapılması icap eden her töreni, aile kendi sorumluluğunda addeder.

Evlilik, Cinsel Sadakatin İlanından Başka Bir Şey Değildir

Evlilik aslında tek bir anlama gelmektedir; o da, iki insanın birbirlerinin cinsel partneri olduğunu herkese duyurmasından başka bir şey değildir. Evliliklerinin açık bir ilişki olduğunu ifade etmedikleri müddetçe, karı-kocanın nikahla, birbirlerine cinsel anlamda sadık kalma sözü vermiş olduğunu varsayabiliriz. Evliliğin, bunun dışında ona yüklenen anlamlarla, yemeği kimin yapacağıyla, evi kimin süpüreceğiyle, çöpü kimin çıkaracağıyla, tatile kimin kiminle gideceğiyle, geniş aileden kimin kiminle ne zaman ve ne sıklıkta görüşeceğiyle, hatta, iki kişinin birlikte yaşayıp yaşamayacağıyla,¹⁰ kısacası,

¹⁰ Bunu söylediğim zaman genellikle tepki alıyorum, ama evlilik akdi-

bizim aileye dayattığımız her ne kadar yapay gündem varsa onunla, hiçbir ilgisi yoktur.

Evlilik, iki insan onu ne yaparsa odur. “Evlilik, aynı zamanda eşin ailesiyle de evlenmektir.”, “Evlilik, iki kişinin ailelerinin de evlenmesidir.” gibi saçma laflar, bireylere toplum ve aile baskısını hissettirmek için uydurulmuş, gerçeklikten tamamen uzak söylemlerdir. Çok yazık ki çok insan, bu sözleri hep duyagelmış oldukları için onları gerçek sanıyor ve kendilerinden gençlere de tekrar etmeyi iyi bir şey sanıyorlar. Hayır, gerçek, sizin kendi gerçeğinizdir; gerçek, yaratılan bir şeydir. Gerçek, siz onu nasıl yaratırsanız öyle olacaktır. Başkalarının buna engel olabileceği düşüncesi aslında yalandır. Hatta, sizin yaratmadığınız gerçek size ait değildir; böyle bir durumda, bir başkasının gerçeğini kendi gerçeğinizmiş gibi yaşamış olursunuz.

Nikah/düğün, “kız isteme” gibi merasimler yüzünden evlilikten korkan, “Bunları atlayarak direkt aynı evde yaşama evresine geçebilseydik hemen yarın evlenirdim.” gibi sözler sarf eden çok kişi duyuyorum. 1. Henry Ford’un “Yapabileceğinizi mi düşünüyorsunuz? Ya da: yapamayacağınızı mı düşünüyorsunuz? Her iki durumda da haklısınız.” diye bir sözü vardır. Birilerinin size evlenebilmek için türlü merasimlerden geçmeye mecbur olduğunuzu söylemesi, bunlara mecbur olduğunuz anlamına gelmez. Sizinle bu mecburiyet söylemi içinden konuşan kişilerin sayısı ne kadar çok olursa olsun, bu kişiler size

---

nin içinde “iki insanın birlikte yaşaması” gibi bir kural yoktur. Birlikte yaşamak, çocuklara birlikte bakmayı ve aktif cinsel yaşamı kolaylaştırmak için ortaya çıkmış bir yöntem. Ünlü bir profesör, evlendikleri günden beri kendisinin Büyük Britanya’da, eşinin Amerika’da yaşadığını, böyle mutlu olduklarını söylüyor ve yirmi yıla yakın zamandır evli. Öyle veya böyle, evliliğin dayandığı temel şey “birlikte yaşamak” değildir. Birlikte yaşadıkları hâlde ayrı yatan, cinsel anlamda birlikte olmayan bir çift, evraklar ne derse desin gerçekten evli değildir. Anadolu’da rastlanabildiği üzere, misafir olarak gittiğiniz evde sizi eşinizle ayrı odalarda yatırmayı teklif eden bir insanın, evliliğinizin başka hiçbir tarafına da saygı duyamayacağı gibi.

ne kadar “yakın” olurlarsa olsun. Tekrarlıyorum, evlilik, iki kişi onu ne yaparsa odur, ve buna evlenme süreci de dahildir. Evlenmek istediğiniz kişi ile istediğiniz biçimde evlenme hakkınız üzerinde hiç kimsenin “gerçek” bir dahli yoktur. O dahli, ancak siz ona inandığınız zaman gerçek yaparsınız. Yani “kız isteme” gibi ismi bile çok sorunlu olayları gerçek yapan, sizin bunların gerçek olduğuna dair asılsız inançlarınızdır. İki kişinin gidip istediği şekilde evlenmesine engel olan, söylendiği gibi anne-babalar, akrabalar, toplum değil; o iki kişinin kendisi. Ama toplum bize “Hayır, önünüzdeki engel aileniz/toplum.” dediği, buna inanmamızı istediği için inanmış hâldeyiz bu yalana.

Konuştüğüm insanlar, “kız isteme” denen şeyin ismini, şeklini, uygulanmasını yanlış ve anlamsız buluyor, ama ne kendileri ne de yakınları için böyle bir merasimin parçası olmama düşüncesini içlerine sindirebiliyorlar. “Ama o benim en yakın arkadaşım. Tabii ki böyle bir günde yanında olacağım.” diyerek merasimlere iştirak etmemiz, o merasim geleneğini sürdürülür kılıyor. Bir toplumu ve kültürü biçimlendiren şey, tek tek eylemlerin sürdürülmesinde saklı.

Evliliğin salt cinsellik odaklı bir şey olduğunu söylememle, evliliği hafife aldığım sanılmasın. Cinsellik, yaşansın yaşanmasın, hem iç hem dış hayatımızın merkezidir, “çocuk”u ve dolayısıyla “yaşam”ı sembolize eder; ve “çocuk” gibi önemli bir ihtimalin sorumluluğunu birlikte almayı, derin bir duygusal iletişimi ve daha birçok şeyi kendiliğinden içerir.¹¹

¹¹ Burada “çocuk”tan sadece reel çocuğu kastetmediğimi vurgulamalıyım. Söylediklerim, mesela, çocuk sahibi olma yaşını geçmiş, yahut, çocuk sahibi olma ihtimalini geri dönüşü olmayacak şekilde ortadan kaldırmış kimseler için de geçerli. Clarissa Pinkola Estés de bu kitapta yine sıklıkla atıfta bulunacağım *Kurtlarla Koşan Kadınlar*’da “‘Doğurganlık’ evresi denen şey aybaşı görmeye başlayıp menopoza bitmez.” (s. 261) diyor. Yine aynı kitaptan örnek verirsem, “Doğurmak insanın kendisi olmasının, tek benlik, yani bölünmemiş bir psişe olmasının psikik eşdeğeridir.” (s. 469). Ayrıca, psikiyatrist Jean Shinoda Bolen’in, menopoz sonrası kadınların aybaşı kanının enerjisini

Dinlerin nikah talebinin tek nedeni, nesebin karışmamasıdır. Dinler de nikaha benim yukarıda anlattığım gibi, iki kişinin birbirinin cinsel partneri olduğunu ilan olarak bakar. Bu ilanın biçimleri ve içeriğine dair değişik şartlar oluşturulmuş olsa da dayandığı temel aynıdır. Hac yapmanın tek şartı nasıl Arafat'a çıkmaksa, bunun dışındaki hiçbir şey kişiyi hacı yapmazsa, aynı öyle, nikahın da olmazsa olmaz tek şartı, karşılıklı rızadır. İslam mutasavvıfı Tuğrul İnançer'in sözleriyle söyleyeyim: "Ben bununla evlenmeye râzıyım, diyerek bunu beyan etmek. Ne imam, ne şahit, ne mehir bunların hiçbiri olmasa bile nikâh, nikâhtır. Ama bütün bu teferruat olup da rızâ olmadı mı nikâh, nikâh değildir."¹² Yani bir kız ailesi tarafından evlendirilmeye zorlanıyorsa, gerçekten rızası yoksa, ortada nikâh da yoktur, tecavüz vardır.

Peki bir çift karşıdaki kişiyle evlenmeye rızası olduğunu beyan ettiğinde, yapmaya rızası olduğunu beyan ettiği şey nedir?

Tabii ki, bulaşıkları kimin yıkayacağı ya da bir yere giderken arabayı kimin kullanacağı değil. Biz bu anlamların hepsini sonradan evlilik etrafında kadına ve erkeğe atfetmişizdir.

Nikâh uygulamasını, dinler tarihi ve antropolojiden ayrı düşünebilmek mümkün değil. Nikâh, çocuk olsun veya olmasın, çocuk ihtimali üzerine bina edilmiştir. Nikâh ile amaçlanan, kadın hamile kaldığında çocuğun babasının kim olduğunu kimsenin beyanına ve ispatına gerek kalmadan bilmektir. Aksi iddia yahut ispat edilmediği sürece, çocuğun, doğduğu kadının eşinden olduğunu varsayabiliriz. Bir çift, açık bir ilişki sürdürdüğünü beyan etmediği sürece, cinsel anlamda birbirlerine sadakat sözü vermiş olduklarını varsaydığımız gibi. Fakat burada "çocuk ihtimali" dediğim şeyi, çok katmanlı, salt

---

bedenlerinde tuttıklarını ve bunu reel çocuk yerine içsel bilgiğe dönüştürdüklerini anlattığı bir kitabı var: *The Wise Woman Archetype: Menopause as Initiation*, Sounds True, 1991.

¹² Ö. Tuğrul İnançer ile *Gönül Sohbetleri*, 2005, Sufi Kitap, 2010, s. 61

duygusal yahut psikişik boyuttan da oluşabilecek bir durum olarak düşünmek gerek.

Bu açıdan, nikâhın kadını ve çocuğu korumak amacıyla yapıldığını söylenir. Cinsel partnerinizin kim olduğunun ilan edilmemesi yahut yanlış ilan edilmesi, bir kadını hakikaten güç duruma düşürebilir. *Kar ve İnci* romanımda, böyle bir ilanın neden gerekli sayıldığını, cinselliğin gizliliğinin bir kadını neden ve ne şekilde zor durumda bırakabileceğini tartışmaya çalıştım. Deniz İlder, Gece'ye, evliliğinin evlilik olmadığını, yani eşile zaten cinsel beraberliklerinin olmadığını söyleyen bir bestekârdır. Fakat Gece ile bu durumda birliktelikleri, Gece'yi zor duruma düşürür. Evli olduğu "ilan edilmiş" kadın, her zaman daha korunaklı durumdadır. Ve "çocuk ihtimali" ile reel bir çocuğun varlığı bu açıdan birbirine eşdeğerdir. Her birleşmenin, çocuk ihtimalini ve bu ihtimalin sorumluluğunu birlikte almayı da kendiliğinden içerdiğini söylemişim. Ben bir erkeğin birlikte olduğu kadına birdenbire sırt çevirip gitme, onu arayıp sormama lüksü olmamasının, üç ay, dört ay, yahut her ne kadar süre belirlenmişse o kadar süre ilişkiyi devam ettirme zorunluluğunun dinlerde tartışılmasını da bu ihtimalin –reel ve/veya salt duygusal bir ihtimalin– varlığı ile okuyorum.¹³

¹³ Burada kastettiğim şey, iddet. İddet, İslam hukukunda günümüze geldiği şekliyle, kadının kocasından ayrıldıktan sonra bir başka erkekle evlenmek için beklemeye mecbur olduğu süre olarak biliniyor. İddet süresinin, kadının hamile olup olmadığından emin olmak için konduğu söylenir. Ben bunu, böyle bir ihtimali hem reel hem duygusal anlamda taşımakla –ki bu ikisi birbirinden ayırmak mümkün değil– ilişkili değerlendiriyorum. İddet süresince erkek, ayrıldığı kadına bakmakla yükümlüdür. Bunu da, aralarındaki ilişki bitmiş olsa bile, eğer duygusal anlamda, cinsellik kadar şiddetli bir yakınlık vuku bulduysa erkeğin birden çekip gidemeyeceği, kadının nasıl olduğu ile uzaktan bile olsa ilgilenmesi gerektiği şeklinde okuyorum. *Kar ve İnci*'de de bu konuyu tartışmaya çalıştım. Çocuk ihtimali, salt ihtimal olarak da, kadın ve erkeği birbirlerine eşit olmadıkları bir pozisyona sokar. Cinsellik ve sonrasında erkeğin kadına daha hassas davranmaya mecbur olmasını bu ve benzeri eşitsizliklere dair şeyler olarak yorumluyorum.